

Ik Laat Je Niet Alleen

Gezamenlijk Verminderen van Gedwongen Afzonderen in de JeugdzorgPlus

Melissa van Dorp^{1,2,3}

¹Department of Child and Adolescent Psychiatry and Psychosocial Care, Amsterdam UMC, Amsterdam, Nederland | ²Academic Collaborative Youth At Risk (AWRJ), Nijmegen, Nederland | ³Research Institute Child Development and Education, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, Nederland

Samenvatting Gedwongen afzonderen kan negatieve fysieke en psychologische gevolgen hebben voor zowel jongeren als professionals. JeugdzorgPlus-instellingen streven daarom naar het verminderen van gedwongen afzonderen. In een participatief actieonderzoek werkten jongeren, professionals, ervaringsdeskundigen en onderzoekers gezamenlijk aan het verminderen van gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus. Nadat gezamenlijk een eenduidige definitie van gedwongen afzonderen was opgesteld, werd gedurende twee perioden van zes maanden de inzet van gedwongen afzonderen gemonitord en feedback gegeven. Hieruit bleek een significante daling van 61% in het aantal gedwongen afzonderingen over tijd. Om gedwongen afzonderen verder te verminderen, is het nodig om in te zetten op zeven kernstrategieën.

Trefwoorden gedwongen afzonderen, JeugdzorgPlus, participatief actieonderzoek

Artikelgeschiedenis

Ontvangen: 29 augustus 2024

Geaccepteerd: 9 april 2025

Online: 14 mei 2025

Contactpersoon

Melissa van Dorp, m.vandorp@uva.nl

Copyright

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0. This allows for unrestricted use, as long as the author(s) and source are credited.

Financiering Onderzoek

Dit onderzoek werd gefinancierd door Jeugdzorg Nederland.

Belangen

De auteur heeft geen belangen te vermelden.

In 2023 werden 765 jongeren (0,16% van het totaal aantal jongeren in jeugdzorg) in de JeugdzorgPlus geplaatst (Jeugdzorg Nederland, 2024). Deze jongeren vertonen veelal ernstig externaliserend en/of internaliserend gedrag, waaronder agressie en zelfbeschadiging (Buysse et al., 2019; Hanzon & van Veluw, 2019). Dit kan leiden tot gevaarlijke situaties voor de jongere zelf of anderen. In de JeugdzorgPlus is het daarom toegestaan vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten. Gedwongen afzonderen wordt beschouwd als laatste redmiddel en een van de meest ingrijpende vrijheidsbeperkende maatregelen. Gedwongen afzonderen kan namelijk nadelige fysieke en psychologische gevolgen hebben voor jongeren en professionals (Haugom et al., 2019; LeBel et al., 2010; Valenkamp et al., 2014).

De laatste jaren werd de roep om gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus te verminderen sterker. In een gezamenlijk actieplan werd tot doel gesteld gedwongen afzonderingen te verminderen (Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd, 2019). Hieruit volgde in 2018 het onderzoeksproject 'Ik laat je niet alleen' dat werd opgezet als participatief

actieonderzoek: alle belanghebbenden (jongeren en professionals uit JeugdzorgPlus-instellingen, ervaringsdeskundigen en onderzoekers) waren betrokken bij een continu, reflectief proces om gedwongen afzonderen te verminderen. Het overkoepelende doel was om bij te dragen aan kennis over verminderen van gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus door (1) het ontwikkelen van een eenduidige definitie van gedwongen afzonderen, (2) het bestuderen van verandering over tijd in de inzet van gedwongen afzonderen na de implementatie van monitoren en feedback en (3) het ontdekken van strategieën om gedwongen afzonderen te verminderen.

1 Definitie van Gedwongen Afzonderen

Bij aanvang van 'Ik laat je niet alleen' hanteerde de Jeugdwet geen eenduidige definitie van gedwongen afzonderen en was er geen eenduidige registratie van gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus. De ontwikkeling van een eenduidige en meetbare definitie en een uniform registratiesysteem was daarom de eerste stap, vanuit de verwachting dat gestructureerd leren van data zou bijdragen aan minder gedwongen afzonderingen. Een literatuuronderzoek leidde tot zes elementen van gedwongen afzonderen die in een vragenlijst voorgelegd werden aan 20 professionals en 2 jongeren. Hieruit volgde een concept definitie: tijdelijke opsluiting van een jongere, die alleen en tegen zijn of haar wil, in een afgesloten ruimte wordt geplaatst.

Vervolgens werd in vier focusgroepen (één met 7 jongeren; één met 2 ervaringsdeskundigen; één met 6 professionals; en één met 7 professionals) consensus bereikt over de elementen in de definitie. Jongeren, professionals en ervaringsdeskundigen beschouwden de elementen 'tijdelijk' en 'alleen' als onvoldoende onderscheidend. Daarnaast benadrukten professionals dat gedwongen afzondering ook kan plaatsvinden in een ruimte zonder afgesloten deur. Het element 'tegen de wil' werd als belangrijker beschouwd. Uiteindelijk werd besloten gedwongen afzonderen te definiëren als: tegen de wil van de jongere plaatsen in een ruimte die hij of zij niet mag of kan verlaten.

2 Verandering in Gedwongen Afzonderen over Tijd

Na het vaststellen van de definitie werd in alle JeugdzorgPlus-instellingen een uniform registratiesysteem geïmplementeerd. Vervolgens werd gedurende twee perioden van zes maanden (met daartussen een pauze van vijf maanden) de inzet van gedwongen afzonderen gemonitord. Tijdens die twee perioden kregen alle instellingen op twee manieren feedback: met maandelijksse rapporten gebaseerd op data van elke locatie (locatieniveau) en met presentaties bij zeswekelijksse landelijke bijeenkomsten (nationaal niveau). De resultaten toonden een significante daling (61%) in het aantal gedwongen afzonderingen over tijd. Er was geen significante verandering in tijdsduur van gedwongen afzonderen.

Deze resultaten tonen dat implementeren van monitoren en feedback als interventie mogelijk kan bijdragen aan minder gedwongen afzonderingen.

3 Strategieën om Gedwongen Afzonderen te Verminderen

Ondanks de significante daling, werd gedwongen afzonderen nog wel ingezet. Dit leidde tot de vraag wat werkt om gedwongen afzonderen verder te verminderen. De resultaten van een literatuuronderzoek en semi-gestructureerde interviews met 13 professionals toonden aan dat twee domeinen een rol in spelen in het verminderen van gedwongen afzonderen: (1) wat professionals doen in de interactie met jongeren om escalatie in gedrag en inzetten van gedwongen afzonderen te voorkomen en (2) hoe instellingen professionals ondersteunen om gedwongen afzonderen te voorkomen en verminderen. Strategieën binnen dit tweede domein komen overeen met zes kernstrategieën zoals aanbevolen door de National Association of State Mental Health Program Directors (NASMHPD, 2008) die internationaal onderzoek heeft gedaan naar het verminderen van gedwongen afzonderen in instellingen voor geestelijke gezondheidszorg voor jongeren en volwassenen. Dit zijn: (1) leiderschap gericht op verandering; (2) gebruik van data om de praktijk te informeren; (3) ontwikkeling van personeel; (4) gebruik van preventietechnieken; (5) versterken van de rol van de jongere en ouders/verzorgers; en (6) nabespreken. Op basis van de resultaten in 'Ik laat je niet alleen' zou naast de zes kernstrategieën een aanvullende (zevende) strategie toegevoegd moeten worden om gedwongen afzonderen te verminderen, namelijk: gezamenlijk leren.

4 Implicaties voor de Praktijk

Dit onderzoeksproject heeft verschillende implicaties voor de praktijk. Ten eerste helpen één gedeelde definitie en één registratiewijze van gedwongen afzonderen om de inzet van gedwongen afzonderen in kaart te brengen. Als je weet wat je wilt verminderen en daar zicht op hebt, kun je steeds de volgende stap zetten richting stoppen met gedwongen afzonderen. JeugdzorgPlus-instellingen gaan daarom door met monitoring en feedback om te blijven leren over de inzet van gedwongen afzonderen.

De tweede praktische implicatie heeft betrekking op het belang van de relatie tussen jongeren en professionals en de randvoorwaarden die daarbij horen. Het voorkomen van gedwongen afzonderen wordt beïnvloed door de relatie tussen jongeren en professionals. Het opbouwen van deze relatie is een continu proces dat tijd en moeite kost. Instellingen zouden er in samenwerking met gemeenten en verwijzers voor moeten zorgen dat voldaan wordt aan de randvoorwaarden die nodig zijn om de relatie tussen jongeren en professionals op te bouwen: ontwikkeling van personeel, kleine leefgroepen en stabiele teams.

Tot slot zouden instellingen moeten investeren in implementeren van meerdere kernstrategieën om gedwongen afzonderen te verminderen. Een belangrijke strategie is gezamenlijk leren, zowel binnen als tussen instellingen en mét jongeren en ouders. Om zo'n cultuur van gezamenlijk leren te creëren en behouden, moeten instellingen van leren een gewoonte maken. Dit vereist continue tijd en aandacht in en voor alle lagen in elke instelling. Door samen te leren, kom je verder. En samen leren kan alleen als je elkaar niet alleen laat.

De URL naar het proefschrift is <https://www.publicatie-online.nl/publicaties/melissa-van-dorp/> te openen met het wachtwoord 173905. Een gedrukt proefschrift is per e-mail op te vragen bij de auteur.

Literatuur

- Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd [BGZJ] (2019). *De best passende zorg voor kwetsbare jongeren*. BGZJ. https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2019/03/Aanpak_beste-zorg-meest-kwetsbaren_def.pdf
- Buyse, W., Dickhoff, N., Faulstich, N., De Groot, M., & Hofstra, D. (2019). *Vraag en aanbod JeugdzorgPlus – Factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling in jeugdregio's*. DSP-groep. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-a0f94dfo-5e60-4c67-abe8-5a0bb8b2c14e/pdf>
- Hanzon, C., & van Veluw, N. (2019). *Leren van herhaald beroep in de JeugdzorgPlus*. JSO. <https://www.jso.nl/wp-content/uploads/Rapport-Leren-van-herhaald-beroep-JeugdzorgPlus-def-6-sept-2019.pdf>
- Haugom, E.W., Ruud, T., & Hynnekleiv, T. (2019). Ethical challenges of seclusion in psychiatric inpatient wards: a qualitative study of the experiences of Norwegian mental health professionals. *BMC Health Services Research*, 19, 879. <https://doi.org/10.1186/s12913-019-4727-4>
- Jeugdzorg Nederland (2024). *Plaatsings- en uitstroomgegevens 2023*. <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2024/04/Factsheet-JeugdzorgPlus-2023.pdf>
- LeBel, J.L., Huckshorn, K.A., & Caldwell, B. (2010). Restraint use in residential programs: why are best practices ignored? *Child Welfare*, 89(2), 169–187. <https://www.jstor.org/stable/45400460>
- National Association of State Mental Health Program Directors [NASMHPD] (2008). *Six Core Strategies for Reducing Seclusion and Restraint Use*©. NASMHPD Publications. <https://www.nasmhpd.org/content/six-core-strategies-reduce-seclusion-and-restraint-use>
- Valenkamp, M., Delaney, K., & Verheij, F. (2014). Reducing seclusion and restraint during child and adolescent inpatient treatment: still an underdeveloped area of research. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 27(4), 169–174. <https://doi.org/10.1111/jcap.12084>